

บทความวิจัย

การปกป้องคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคมของแรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา (โควิด-19)

กิตติพันธ์ เอกอารีสกุล¹

(Received: October 13, 2023; Revised: December 17, 2023; Accepted: December 21, 2023)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่แรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียได้เผชิญภายหลังกลับประเทศไทยในช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา และบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่แรงงานเหล่านี้ในการเดินทางกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการทบทวนจากเอกสาร

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หน่วยงานต่าง ๆ สามารถแสดงบทบาทในการคุ้มครองและปกป้องสิทธิมนุษยชนจากการเดินทางกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคมของแรงงานไทยข้ามชาติได้ในเพียงบางส่วนเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนาและสถานะเศรษฐกิจที่หยุดชะงักที่เกิดขึ้นทุกพื้นที่ แรงงานไทยที่ได้รับผลกระทบได้เผชิญกับภาวะการว่างงาน ภาวะความเครียด และปัญหาความรุนแรงในครอบครัว นอกจากนี้ ยังเกิดจากปัญหาของแรงงานไทยที่ไร้เอกสารอนุญาตทำงานและการบังคับใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

E-mail: kittipan.e@psu.ac.th

ในบางภูมิภาคของแรงงาน งานวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะบางประการในการทำให้เกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครองและปกป้องสิทธิมนุษยชนจากการเดินทางกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคม รัฐบาลไทยต้องมีการจัดทำแผนในสถานการณ์ฉุกเฉินของแรงงานไทยข้ามชาติโดยมีกระทรวงแรงงานเป็นเจ้าภาพและให้องค์กรภาคีรัฐอื่น ๆ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนต้องเป็นไปตามกรอบตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชนของแรงงานฉบับต่าง ๆ เป็นสำคัญ และต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม การเมืองในชายแดนใต้ที่มีสถานการณ์ความรุนแรงและกฎหมายพิเศษหลายฉบับ นอกจากนี้ ยังต้องมีการร่วมมือกันในการจัดทำข้อมูลจำนวนแรงงานให้เป็นปัจจุบันและรณรงค์ให้แรงงานไทยเข้ามาอยู่ในสถานะที่ถูกกฎหมายผ่านการเจรจาทำความตกลงร่วมกันในระดับทวิภาคี

คำสำคัญ: แรงงานไทยข้ามชาติ การกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคม ไวรัสโคโรนา สิทธิมนุษยชน

Research Article

Human Rights Protection for Return and Reintegration of Thai Migrant Workers from Malaysia during the Coronavirus Pandemic (COVID-19)

Kittipan Ekareesakul¹

Abstract

The purposes of the article are to study situations faced by Thai migrant workers from Malaysia after returning to Thailand during the coronavirus pandemic and to study the roles of various related organizations in human rights protection for their return and reintegration. The study employed a qualitative research method by using in-depth interviews, observation, and document review.

The results of the research demonstrated that the related organizations can play some roles in human rights protection for the return and reintegration of Thai migrant workers from Malaysia due to the conditions of the coronavirus pandemic and economic recession in general. The effected Thai migrant workers faced unemployment, depression, and domestic violence. In addition, the failure comes from the problems of undocumented Thai migrant workers and the enforcement of special laws for internal security control in some migrant workers' hometowns. The research findings can provide some suggestions to meet effective human rights protection for Thai migrant workers' return and reintegration.

¹ Lecturer, Department of Public Administration, Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University, E-mail: kittipan.e@psu.ac.th

The Thai government must formulate an emergency plan for Thai migrant workers, with the Ministry of Labor serving as the host and collaborating with other government agencies, private companies, and civil society organizations. The plan must also be written following international guidelines for the human rights of migrant workers and taking into consideration the socio-political context of the Thai southern border provinces that have situations of violence and special laws. In addition, the data of Thai migrant workers must be updated in conjunction with the campaign to give these migrant workers legal status under the bilateral memorandum of understanding.

Keywords: Thai Migrant Workers, Return and Reintegration, Coronavirus, Human Rights

บทนำ

ในช่วงของการแพร่ระบาดโควิด-19 กลุ่มเปราะบางของสังคมที่ได้รับผลกระทบอย่างน่าเห็นใจกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมาย (Undocumented Migrant Workers) ซึ่งในบริบทของกลุ่มประเทศอาเซียนที่มักจะปรากฏให้เห็นว่าการอพยพของแรงงานข้ามชาติที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมายเหล่านี้ถือเป็นตลาดแรงงานที่สำคัญในประเทศปลายทาง และช่วยสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศต้นทางเป็นจำนวนเม็ดเงินมหาศาล โดยส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้จัดอยู่ในประเภทแรงงานทักษะต่ำและกึ่งทักษะ (Low and Semi-skilled Migrant Workers) ซึ่งมักจะถูกมองจากผู้คนในประเทศที่แรงงานกลุ่มนี้เข้าไปทำงานว่าเป็นกลุ่มคนที่ใช้แรงงานในราคาถูก ทำงานที่คนในประเทศนั้น ๆ เลือกที่จะไม่ทำหรือเมินที่จะทำ เพราะเป็นประเภทงานที่ถูกมองว่าเป็นงานที่สกปรก อันตราย และต่ำต้อย ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ถูกใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์และถูกปล่อยปละละเลยได้ง่าย (OHCHR, 2020) แรงจูงใจสำคัญที่แรงงานกลุ่มนี้เลือกที่จะอพยพเข้าไปทำงานอีกประการหนึ่งก็เพราะประเทศเหล่านั้นทำให้พวกเขามีรายได้ที่สูงกว่าการทำงานในประเทศบ้านเกิด

ประเทศไทยจัดเป็นหนึ่งในประเทศปลายทางของกลุ่มแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ เมียนมาร์ ลาว และ กัมพูชา ซึ่งมักจะเข้ามาเป็นแรงงานในภาคก่อสร้าง ภาคประมง และ ภาคอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกันประเทศมาเลเซียก็เป็นอีกหนึ่งปลายทางสำหรับแรงงานข้ามชาติเช่นเดียวกัน ซึ่งมักจะมาจากประเทศอินโดนีเซีย บังกลาเทศ เนปาล และไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานไทยข้ามชาติที่ส่วนใหญ่เข้าไปเป็นแรงงานในร้านอาหารต้มยำกุ้งที่กระจายอยู่เกือบทุกรัฐของประเทศมาเลเซีย (Isranews.org, 2012; Songsiri, 2016) แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ลักลอบเข้าไปทำงานแบบไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมาย แม้ว่าพวกเขาจะมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นจนสามารถส่งเงินกลับมาเลี้ยงดูครอบครัวที่อยู่ในภูมิลำเนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่การเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาด

โควิด-19 ที่เกิดขึ้นทำให้พวกเขาต้องประสบกับชะตากรรมที่ยากลำบากอย่างยิ่งทั้งในประเทศมาเลเซียและในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามชาติเหล่านี้นอกจากจะได้รับการคุ้มครองในระดับปัจเจกบุคคลตามคำประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติปี ค.ศ. 1948 แล้ว ยังได้มีการออกตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) อีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ตราสารด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (United Nations) และขององค์การแรงงานระหว่างประเทศหรือ ILO (The International Labour Organization) โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติประกอบด้วย อนุสัญญาว่าด้วยการอพยพย้ายถิ่นเพื่อแสวงหางานทำ (แก้ไข) ค.ศ. 1949 อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานข้ามชาติ (บทบัญญัติเสริม) ค.ศ. 1975 กรอบการดำเนินการพหุภาคีว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกในครอบครัว หรือ International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (ICRMW) ที่ผ่านการลงมติยอมรับจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 นอกจากนี้ ในระดับภูมิภาคอาเซียนยังมีตราสารอาเซียนอีกสองฉบับที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ค.ศ. 2007 หรือปฏิญญาเซบู และฉันทามติอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิแรงงานต่างด้าว ค.ศ. 2017 (ฉันทามติอาเซียน) อนุสัญญาระหว่างประเทศเหล่านี้จะเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแก่แรงงานข้ามชาติทุกกลุ่มทั้งที่มีสถานะถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายและให้การรับรองการปฏิบัติที่เป็นธรรมทั้งในประเทศผู้รับและประเทศผู้ส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์จากการเดินทางกลับมาตุภูมิและการคืนสู่สังคมอย่างไม่ถูกเลือกปฏิบัติของแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากประเด็นนี้ของแรงงานข้ามชาติยังไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึงหรือศึกษาเมื่อเทียบกับประเด็นอื่น ๆ เช่น การเตรียมความพร้อมของแรงงานก่อนเดินทางไปทำงาน สภาพการทำงานในขณะที่อยู่ในประเทศปลายทาง การ

ปรับปรุงพัฒนาในแง่ประสิทธิภาพของนโยบายและกฎหมายด้านแรงงานข้ามชาติ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าหลักฐานในเชิงประจักษ์ในบริบทของประเทศไทยยังมีค่อนข้างน้อย บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสถานการณ์ที่แรงงานไทยข้ามชาติต้องเผชิญภายหลังการเดินทางกลับมาตุภูมิและบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและองค์กรภาคีเครือข่ายต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิของแรงงานไทยข้ามชาติในช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่แรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียต้องเผชิญภายหลังการเดินทางกลับมาตุภูมิ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและองค์กรภาคีเครือข่ายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิของแรงงานไทยข้ามชาติ
3. เพื่อเสนอแนะแก่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคีเครือข่ายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิของแรงงานไทยข้ามชาติ

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ได้นำนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมาย การเดินทางกลับประเทศมาตุภูมิและการคืนสู่สังคมของแรงงานข้ามชาติ ที่ปรากฏตามเอกสารขององค์กรระหว่างประเทศ มาประกอบการอธิบายสถานการณ์และใช้ตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ ฉบับต่าง ๆ ที่สำคัญมาเป็นกรอบในการพิจารณามาตรฐานของการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทให้การช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชนแก่แรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียภายหลังการเดินทางกลับมาตุภูมิในช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา

นิยามและแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 (ICRMW) มาตราที่ 2 ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติไว้ว่า “บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่จะมีการดำเนินการว่าจ้าง หรือที่ได้ถูกดำเนินการว่าจ้าง หรือได้มีการดำเนินการว่าจ้างไปแล้วในรัฐซึ่งบุคคลเหล่านั้นไม่ได้เป็นพลเมืองตามกฎหมายของรัฐ” โดยเจตนารมณ์ของนิยามนี้มีวัตถุประสงค์ชี้ให้เห็นว่า บุคคลซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาตินั้นจะได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากการถูกว่าจ้าง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่แรงงานข้ามชาติจะไม่สิ้นสุดลง แม้ว่างานที่ถูกว่าจ้างนั้นได้สิ้นสุดลงไปแล้วก็ตาม ซึ่งจะครอบคลุมทั้งกลุ่มแรงงานที่มีเอกสารอนุญาตทางกฎหมายและแรงงานที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมาย

นอกจากนี้ ใน ICRMW มาตราที่ 2 ยังได้จำแนกลักษณะของแรงงานข้ามชาติออกเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ แรงงานที่มีถิ่นพำนักอาศัยคนละประเทศกับที่ทำงานและเดินทางข้ามพรมแดนเป็นกิจวัตรประจำวัน (Frontier Workers) แรงงานตามช่วงระยะเวลาหรือฤดูกาล (Seasonal Workers) แรงงานตามเงื่อนไขสัญญาโครงการ (Project-tied Workers) แรงงานที่ทำงานแบบไม่มีหลักแหล่ง (Itinerant Workers) แรงงานที่อยู่บนเรือ (Seafarer) และแรงงานที่มีตัวเองเป็นนายจ้าง (Self-employed Workers)

สำหรับอนุสัญญาว่าด้วยแรงงานข้ามชาติ (บทบัญญัติเสริม) ค.ศ. 1975 ได้ให้นิยามเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติไว้ว่า “บุคคลซึ่งอพยพหรือได้อพยพจากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่งโดยมุ่งหมายที่จะหางานทำที่ให้ค่าจ้างที่สูงกว่ารวมไปถึงบุคคลที่มักจะเป็นที่ยอมรับได้ว่ามีสถานะเป็นแรงงานข้ามชาติ” โดยจากนิยามนี้บ่งชี้ให้เห็นว่า แรงงานข้ามชาติคือบุคคลที่มีความประสงค์ที่จะทำการอพยพจากประเทศที่เป็นถิ่นพำนักของตนเองไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยมีความปรารถนาจากการว่าจ้างโดยบุคคลต่าง ๆ ในอัตราค่าตอบแทนที่สูงกว่าและรวมไปถึงบุคคลที่มีการปฏิบัติตนที่เป็นที่เข้าใจได้ว่าเป็นการอพยพเพื่อการทำงานหาเลี้ยงชีพ

นิยามและแนวคิดเกี่ยวกับผู้อพยพย้ายถิ่นที่ไร้เอกสารอนุญาต

เมื่อกล่าวถึงสถานภาพของแรงงานข้ามชาติมักจะมีการใช้คำศัพท์เรียกได้แตกต่างกันและหลากหลาย โดยหลักของสิทธิมนุษยชนแล้วทุกรัฐจะต้องทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิในด้านต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลที่อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของรัฐนั้น ๆ ซึ่งแรงงานเหล่านี้ได้ถูกแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ และในบางครั้งแรงงานแต่ละประเภทอาจจะมีการเคลื่อนย้ายประเภทไปมาระหว่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป คำศัพท์เฉพาะที่บรรดานักวิจัยด้านแรงงาน รัฐบาล และสื่อมวลชน ได้นำมาใช้มีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เช่น ผู้อพยพเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย (Illegal Migrants) ผู้ลักลอบเข้าเมือง (Illegals) ผู้เข้าเมืองแบบผิดระเบียบ (Irregular Migrants) ผู้เข้าเมืองแบบไร้เอกสารอนุญาต (Undocumented Migrants) ฯลฯ จึงมีความเป็นไปได้ไม่น้อยมากที่จะเลือกใช้ให้คำใดคำหนึ่งแทนความหมายโดยภาพรวมได้

กองประชากรแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Population Division) ได้ให้ความหมาย “ผู้เข้าเมืองแบบผิดระเบียบ (Irregular Migrants) หรือผู้เข้าเมืองแบบไร้เอกสารอนุญาต (Undocumented Migrants)” ว่า คือ บุคคลผู้ซึ่งเดินทางเข้าประเทศใดประเทศหนึ่งที่มีกระแสหางานทำโดยปราศจากการถือเอกสารหรือใบอนุญาตตามกฎหมาย หรือผู้ที่พำนักอาศัยเกินกำหนดระยะเวลาที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายในประเทศนั้น ๆ (Simon et al., 2015)

นอกจากนี้ ก็ยังปรากฏคำศัพท์เฉพาะที่หลากหลายในอภิศัพท์การอพยพ (Migration Glossary) โดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organization for Migration) ได้แก่ การอพยพเข้าเมืองแบบไม่แสดงตัวตน (Clandestine Migration) การเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย (Illegal Entry) ผู้เข้าเมืองแบบผิดระเบียบ (Irregular Migrants) ผู้เข้าเมืองแบบไร้เอกสารอนุญาต (Undocumented Migrants) และการอพยพเข้าเมืองแบบผิดระเบียบ (Irregular Migration)

สำหรับนิยามของคำว่า “ผู้เข้าเมืองแบบผิดระเบียบ (An Irregular Migrant)” องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน International Organization for Migration (IOM) ได้ให้รายละเอียดความหมายของคำนิยามนี้ไว้ว่า เป็นบุคคลซึ่งขาดสถานภาพทางกฎหมายในการเดินทางผ่านประเทศปลายทางหรือประเทศต้นทางอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางเข้าประเทศ การไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในการเดินทางเข้าประเทศ หรือการหมดระยะเวลาของเอกสารอนุมัติที่ประทับตราบนหนังสือเดินทางหรือวีซ่า (IOM, 2004)

โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์การอพยพเข้าเมืองแบบไร้เอกสารอนุญาต (Undocumented Migrations) ยังปรากฏให้เห็นอยู่เป็นเวลานานนับศตวรรษ ซึ่งไม่มีคำศัพท์เฉพาะที่เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปสำหรับผู้เข้าเมืองแบบไร้เอกสารอนุญาต (Undocumented Migrants) การเรียกขานผู้อพยพเข้าเมืองว่า “ผู้ลักลอบเข้าเมือง (Illegals)” เป็นการปฏิเสธศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิดและสิทธิมนุษยชน การให้คำนิยามผู้อพยพเข้าเมืองที่มีอยู่มากมายเหล่านี้ว่าเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายโดยมองข้ามประสบการณ์ในฐานะที่พวกเขาเป็นแรงงาน เป็นผู้หญิงและผู้ชาย เป็นเด็ก เป็นคนแก่และคนชรา และเป็นครอบครัว ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วคำต่าง ๆ ที่ถูกใช้เรียกคือการลดทอนคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยมองข้ามสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อพยพเข้าเมืองในหลายพื้นที่ของโลก และสิทธิในการมีชีวิตอยู่ของพวกเขา

นิยามและแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางกลับประเทศมาตุภูมิและการคืนสู่สังคม

การเดินทางกลับประเทศเป็นคำที่มีขอบเขตความหมายที่กว้าง สามารถนำไปใช้ได้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายได้ แต่ในที่นี้มีความมุ่งหมายที่กล่าวถึงเฉพาะสถานการณ์การเดินทางกลับของแรงงานข้ามชาติจากประเทศปลายทางสู่ประเทศต้นทาง โดยกองสถิติแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Statistical Division) ได้ให้นิยามการเดินทางกลับประเทศของแรงงาน

ข้ามชาติ คือ “บุคคลผู้ซึ่งเดินทางกลับประเทศที่ตนเป็นพลเมือง (Country of Citizenship) หลังจากที่ได้อพยพย้ายไปอยู่ต่างประเทศมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาสั้น ๆ หรือระยะยาว) และเป็นผู้ซึ่งมีเจตนาที่จะพำนักอาศัยอยู่ในประเทศของตนเองเป็นระยะเวลาหนึ่งปีเป็นอย่างน้อย” (UNSD, 1998) จากคำนิยามนี้จึงเห็นได้ชัดว่ามีการระบุประเทศบ้านเกิดของบุคคลร่วมกับสัญชาติ (Nationality) แต่ก็มีข้อโต้แย้งว่าควรใช้คำว่า “ประเทศบ้านเกิด (The Country of Birth)” มากกว่าเพื่อเป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกถึงการเดินทางกลับของผู้อพยพย้ายถิ่น เนื่องจากในบางครั้งอาจมีบุคคลซึ่งได้แปลงสัญชาติในประเทศปลายทางได้อพยพเดินทางกลับด้วย (OECD, 2008)

นอกจากนี้ The 2018 ILO Guidelines on Migration Statistics กล่าวว่า “การเดินทางกลับของแรงงานข้ามชาติถูกให้นิยามว่า บรรดาผู้พำนักอาศัยในปัจจุบันของประเทศหนึ่ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้เคยเป็นแรงงานข้ามชาติในอีกประเทศหนึ่งหรือในหลาย ๆ ประเทศมาก่อน โดยบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาในฐานะแรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับประเทศจะมีช่วงระยะเวลาในการเป็นแรงงานในต่างประเทศเพียงเวลาสั้น ๆ เช่น 6 เดือน เป็นอย่างน้อย” (ILO, 2018)

ในส่วนของลักษณะหรือธรรมชาติของการเดินทางกลับของแรงงานข้ามชาติสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การเดินทางกลับโดยสมัครใจ (Voluntary Return) ซึ่งเป็นการตัดสินใจเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดบนพื้นฐานที่ชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างอิสระเสรี (ECRE, 2003; ILO, 2019) และการเดินทางกลับแบบถูกบังคับ (Forced Return) ซึ่งเป็นการเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยปราศจากการมีเจตนาหรือความสมัครใจของบุคคลนั้น แต่มาจากการการตัดสินใจผ่านการใช้อำนาจทางการบริหารหรือในทางกฎหมาย (ILO, 2019; IOM, 2019)

สำหรับนิยามที่เกี่ยวกับการคืนสู่สังคม (Reintegration) ของแรงงานข้ามชาติก็ยังไม่เป็นที่เห็นพ้องกันโดยทั่วไป The Return Migration and Development Platform (RDP) of the European University Institute ได้

ให้นิยามการคืนสู่สังคม คือ “กระบวนการที่ผู้อพยพได้เดินทางกลับคืนสู่สภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศต้นทาง” (Cassarino, 2014) ในขณะที่ The UNHCR’s 2004 Handbook for Repatriation and Reintegration Activities ได้ให้นิยามการคืนสู่สังคมของแรงงานข้ามชาติว่า “จุดหมายปลายทางของสภาพการคืนสู่สังคมคือสภาพที่พึงปรารถนาในสิทธิทางการเมือง พลเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม” (UNHCR, 2004)

การเดินทางกลับประเทศมาตุภูมิและการคืนสู่สังคมช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา

การเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งเป็นการเดินทางกลับของแรงงานข้ามชาติที่จัดอยู่ในประเภท Forced Return หรือการบังคับให้บุคคลที่ถือสัญชาติอื่นต้องเดินทางกลับประเทศต้นทางอันเนื่องมาจากสถานการณ์ที่ไม่ปกติ อาทิ สภาวะสงคราม สภาวะภัยพิบัติ (Le Coz & Newland, 2021) ทั้งนี้ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก ทำให้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ มีนโยบายบังคับให้บรรดาแรงงานต้องเดินทางกลับประเทศต้นทาง

แต่โดยส่วนใหญ่แล้วประเทศที่เป็นต้นทางของแรงงานไม่ได้เตรียมความพร้อมและให้ความสำคัญในการวางแผนรองรับการเดินทางกลับของแรงงานที่มีจำนวนมากภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ปกติ ทำให้แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากในการเดินทางกลับประเทศ (Le Coz & Newland, 2021) และมีจำนวนมากที่ตกค้างในประเทศปลายทางและอยู่ในสภาพที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ (Stranded Migrants) ในขณะเดียวกันแรงงานที่เดินทางกลับมาถึงภูมิลำเนาแล้วยังต้องเผชิญกับสภาพของการว่างงาน (Unemployment) การถูกตีตรา (Stigmatized) การเข้าไม่ถึงการให้บริการและความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน รวมถึงสภาพจิตใจที่ท้อแท้และสิ้นหวัง (Le Coz & Newland, 2021)

อย่างไรก็ตาม การเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดและการคืนสู่สังคมของแรงงานข้ามชาติท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 และสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลก ทำให้แรงงานไม่อาจได้รับการคุ้มครองสิทธิ

มนุษย์ชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเฉกเช่นในสถานการณ์ปกติ ตั้งแต่ขั้นตอนการรับกลับเข้าประเทศมีหลายประเทศมีการจัดตั้งศูนย์กักกันโรคเพื่อรองรับแรงงานที่เดินทางกลับมา (Quarantine Centers) แต่ก็อยู่ในสภาพที่ไม่ได้มาตรฐานและมีจำนวนจำกัดที่เกิดขึ้นในประเทศศรีลังกา อุกันดา และเมียนมาร์ ยิ่งไปกว่านั้นบางแห่งก็ไม่ได้จัดหาอาหารและน้ำดื่มให้แก่แรงงานที่กลับมาดังเช่นที่เกิดในประเทศซิมบับเวย์และมาลาวี (Le Coz & Newland, 2021)

ในส่วนของขั้นตอนการคืนสู่สังคมให้แรงงานที่กลับมาได้มีชีวิตความเป็นอยู่ในสภาพที่พึงปรารถนาสามารถเข้าถึงสิทธิในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง พลเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ว่ารัฐบาลในแต่ละประเทศสามารถให้ความช่วยเหลือแรงงานที่กลับมาให้เข้ากับสิทธิในด้านต่าง ๆ ได้เพียงแค่บางส่วน ตัวอย่างเช่น รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้มีการจัดสรรที่ดินของรัฐในกรุงมะนิลาให้แก่แรงงานที่กลับมาได้ทำการเกษตรเลี้ยงชีพ บังคลาเทศให้การสนับสนุนค่าเดินทางในการกลับภูมิลำเนาแก่แรงงาน การให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อใช้ในการอบรมอาชีพหรือการประกอบกิจการ และการให้เงินชดเชยบางส่วนแก่ครอบครัวของแรงงานที่เสียชีวิตจากสถานการณ์โควิดในต่างประเทศ ส่วนในอียิปต์รัฐบาลให้การสนับสนุนการฝึกอบรมอาชีพหรือจัดหางานให้ตามทักษะและประสบการณ์ของแรงงานบนพื้นฐานข้อมูลที่ได้สำรวจระหว่างการกักกันโรค (Le Coz & Newland, 2021)

นอกจากนี้ ในหลายประเทศยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือแรงงานที่เดินทางกลับประเทศบ้านเกิด โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณขององค์กรเพื่อมุ่งให้ความช่วยเหลือแบบฉุกเฉินแก่แรงงานที่จัดอยู่ในกลุ่มเปราะบางด้วยการเพิ่มการจัดทำและแจกจ่ายถุงยังชีพ บางองค์กรมีการประสานความร่วมมือกับบริษัทเอกชนในการจัดหางาน หรือส่งเสริมการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่หรือ Start-ups (Le Coz & Newland, 2021)

ตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของผู้พลพย่ายถิ่น

โดยทั่วไปผู้พลพย่ายถิ่นมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการที่จะเดินทางออกจากประเทศใดประเทศหนึ่งและมีสิทธิที่จะเดินทางกลับประเทศของตนเอง ซึ่งได้ถูกบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานมาตราที่ 13 (the Universal Declaration) และในมาตราที่ 12 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) หรือ ICCPR แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีสิทธิการเดินทางออกจากประเทศใดประเทศหนึ่งไม่ได้มีผลต่อการมีสิทธิในการเดินทางเข้าอีกประเทศหนึ่งได้โดยทันที แต่โดยหลักอำนาจอธิปไตยของรัฐแล้ว สิทธิในการเดินทางเข้าประเทศใด ๆ เป็นเอกสิทธิ์ของแต่ละรัฐในการจะพิจารณาตัดสินเพื่ออนุญาตให้บุคคลใด ๆ เดินทางเข้าประเทศภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่แต่ละรัฐได้มีการกำหนดไว้

แต่ถึงกระนั้นผู้ที่เข้าเมืองแบบผิดระเบียบเงื่อนไข (Irregular Migrants) แม้ว่าจะมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบในการเดินทางเข้าประเทศใด ๆ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองและปกป้องของประเทศที่เป็นผู้รับเข้ามาซึ่งเป็นไปตามที่ระบุไว้ในข้อตกลงของตราสารสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (the International Bill of Human Rights)

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 หรือ ICRMW

อนุสัญญานี้เป็นอนุสัญญาที่เน้นย้ำให้ความสำคัญโดยเฉพาะต่อสิทธิมนุษยชนของบรรดาแรงงานข้ามชาติทุกประเภท โดยมาตราที่ 7 ของ ICRMW ให้การรับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งจะใช้ปฏิบัติต่อแรงงานข้ามชาติโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น สตรี เด็ก คนพิการหรือชนพื้นเมือง และ ICRMW ถือเป็นตราสารที่กำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อแรงงานข้ามชาติที่ครอบคลุมทุกมิติทั้งทางด้านกรอบนโยบายและกฎระเบียบ

การหารือและความร่วมมือระหว่างรัฐในการปราบปรามการค้ามนุษย์ การให้คำแนะนำแก่ผู้ย้ายถิ่นก่อนการเดินทาง การส่งตัวกลับและการคืนสู่สังคมในประเทศบ้านเกิด ฯลฯ

ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ค.ศ. 2007 หรือ Cebu Declaration

ปฏิญญาอาเซียนฉบับนี้ในมาตรา 13 ได้กำหนดให้ประเทศผู้ส่งแรงงาน “กำหนดนโยบายและขั้นตอนปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกให้การย้ายถิ่นของแรงงานในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหางาน การเตรียมการเพื่อการเข้าทำงานในต่างประเทศ และการให้ความคุ้มครองแก่แรงงานข้ามชาติ เมื่อออกนอกประเทศ ตลอดจนการส่งกลับและคืนสู่สังคมในประเทศต้นทาง” นอกจากนี้ ในมาตรา 16 ของปฏิญญาฉบับนี้ยังกำหนดให้ประเทศในอาเซียน “จัดทำและดำเนินแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแผนการกลับคืนสู่สังคมสำหรับแรงงานข้ามชาติในประเทศต้นทาง”

ฉันทามติอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิแรงงานข้ามชาติ ค.ศ. 2017 หรือ ASEAN Consensus

มาตรา 26 ของฉันทามติอาเซียนได้ระบุว่า “ประเทศผู้ส่งแรงงานจะพัฒนาโครงการเกี่ยวกับการคืนสู่สังคมที่มีความครอบคลุมสำหรับแรงงานข้ามชาติและครอบครัวของพวกเขาที่เดินทางกลับประเทศ ตลอดจนโครงการเกี่ยวกับการจ้างงานสำหรับแรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับประเทศ โดยคำนึงถึงทักษะของพวกเขาที่ได้รับจากต่างประเทศ” นอกจากนี้ ในมาตรา 28 ของฉันทามติอาเซียนยังระบุว่า “ประเทศผู้ส่งแรงงานจะดำเนินการเพื่อให้มั่นใจว่าแรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับประเทศมีสิทธิในการเข้าร่วมและจัดตั้งสมาคมการมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อแรงงานข้ามชาติ รวมถึงการเข้าถึงการบริการต่าง ๆ สำหรับแรงงานข้ามชาติ

และสมาชิกในครอบครัวที่ได้เดินทางกลับประเทศ โดยสอดคล้องกับกฎหมาย
กฎระเบียบและนโยบายต่าง ๆ ของประเทศผู้ส่งแรงงาน”

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศาณการณและบทบาทในการการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนใน
การกลับมาตุภูมิของแรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียช่วงของการแพร่ระบาด
ไวรัสโคโรนาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่ได้รับมาจากวิธีการ ดังนี้

วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยการสัมภาษณ์
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากจำนวนทั้งสิ้น 24 คน ประกอบไปด้วย
แรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียที่ทำงานแบบไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมาย
ที่เดินทางกลับมายังภูมิลำเนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา
และนราธิวาส) จำนวน 12 คน นักวิชาการในพื้นที่จำนวน 3 คน แกนนำองค์กร
ภาคประชาสังคมจำนวน 5 คน ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐจำนวน 2 คน และ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่จำนวน 2 คน

วิธีการสังเกต (Observations) โดยการสังเกตสภาพความยากลำบาก
ในการดำเนินชีวิตแรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับมาในพื้นที่บ้านเกิดของตนเอง
ในช่วงระหว่างการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

วิธีการตรวจทานจากเอกสาร (Document Review) โดยการศึกษา
ทบทวนตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) ฉบับต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของแรงงานข้ามชาติเพื่อใช้เป็นกรอบในการ
วิเคราะห์การคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนแก่แรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับมา
ประเทศบ้านเกิดของตนเอง

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในช่วงก่อนเริ่มมีการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้แจ้งให้ผู้ที่จะให้
สัมภาษณ์ทราบทางโทรศัพท์ หลังจากที่ได้รับการยินยอมจากผู้ที่จะให้สัมภาษณ์
แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายตามวัน เวลา และสถานที่ ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์มี

ความสะดวก และก่อนจะมีการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้สัมภาษณ์ทราบอีกครั้ง พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงพร้อมทั้งจดบันทึกไว้ด้วย

เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว ในขั้นตอนต่อมาได้มีการนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมด้วยกับการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ (Triangulation) ได้แก่ อนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ รายงาน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับมา

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สถานการณ์ความยากลำบากของแรงงานที่เดินทางกลับมาตุภูมิ

1.1 การเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวและภาวะความเครียด

แรงงานข้ามชาติที่เดินทางกลับมายังภูมิลำเนานอกจากจะประสบกับความยากลำบากในการหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพและดูแลครอบครัวแล้ว พวกเขายังประสบกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและภาวะความเครียด มีหลายครอบครัวเมื่อกลับมาอยู่ในภูมิลำเนาแล้วไม่มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวเหมือนตอนที่ทำงานในมาเลเซียทำให้เกิดความเครียด เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง จนนำไปสู่การหย่าร้าง ซึ่งก็มีผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่กลายเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวและประสบกับภาวะโรคซึมเศร้า นอกจากนี้ กรณีการตอบตีทำร้ายร่างกายภรรยาและคนในครอบครัวก็มีจำนวนสูงขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว รวมไปถึงการใช้สารเสพติดที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากมีความรู้สึกท้อแท้และผิดหวังจากการไม่มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว (President of Women Disaster Rehabilitation Network in Deep South Thailand, Interview, June 14, 2022) ซึ่งได้รับการยืนยันเพิ่มเติมจากประธานศูนย์ประสานงานด้านเด็กและสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าสถานการณ์โควิด19 ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่ม

สูงขึ้น เนื่องจากความเครียดและวิตกกังวลจากผลกระทบของทั้งความ “จน” และ “เจ็บ” ที่สูงมากกว่าพื้นที่อื่นและหากสมาชิกในครอบครัวควบคุมอารมณ์กันไม่ได้ จะมีโอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันโดยวาจาไปจนถึงขั้นใช้กำลังทำร้ายร่างกายได้มากขึ้น โดยผู้หญิงรวมไปถึงเด็ก ๆ มักเป็นผู้ถูกระทำ (Thecitizen.plus, 2021)

1.2 การปรับตัวของแรงงานในภูมิลำเนาระหว่างการแพร่ระบาดโควิด

เมื่อแรงงานที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซียถึงภูมิลำเนาที่ประสบปัญหาภาวะการไม่มีงานทำ จึงต้องดิ้นรนเพื่อให้มีรายได้พอประทังชีวิตให้ทั้งตนเองและครอบครัว บางรายพยายามนำเงินที่เก็บหอมรอมริบจากการทำงานในมาเลเซียมาเปิดร้านอาหารเล็ก ๆ หรือร้านขายของชำในหมู่บ้าน แต่ก็ไม่สามารถขายได้มากนัก เพราะทุกคนในชุมชนก็อยู่ในสภาพที่ไม่ค่อยมีรายได้ เช่นเดียวกันจากสถานการณ์โควิด บางรายก็ออกไปรับจ้างในโรงงานปลากระป๋อง หรือรับจ้างในโรงงานน้ำยาง ถึงแม้จะมีรายได้ประทังชีวิตในแต่ละวัน แต่ก็น้อยกว่าเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นลูกจ้างในมาเลเซีย เนื่องจากรายได้ในแต่ละวันก็เป็นรายจ่ายในครอบครัวทั้งหมดทำให้ไม่เหลือเงินเก็บเลย (Undocumented Migrant Workers, Interview, June 13, 2022)

ทั้งนี้ ได้รับการยืนยันจากนักวิชาการในพื้นที่เช่นเดียวกันว่า แรงงานไทยที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซียประสบกับความยากลำบากในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ในพื้นที่ เพราะทักษะที่ได้รับจากการทำงานจากมาเลเซียเป็นทักษะการทำงานในระดับต่ำ เมื่อต้องกลับมาหางานทำในพื้นที่จึงทำให้ต้องปรับตัวเป็นอย่างมาก (Economist, PSU Pattani Campus, Interview, June 14, 2022) นอกจากนี้ ทางศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ให้ข้อมูลที่สอดคล้องเช่นกันว่าแรงงานที่กลับมาส่วนใหญ่แล้วมีวุฒิการศึกษาอยู่ในระดับต่ำทำให้มีความยากลำบากที่จะกลับมาหางานในพื้นที่ (Representative of SBPAC, Interview, June 18, 2022)

สำหรับแรงงานบางรายยอมรับว่าเมื่อกลับมายังภูมิลำเนาของตนเอง ปรากฏว่าทางบ้านก็ไม่ได้มีเงิน แต่อย่างน้อยการใช้ชีวิตในหมู่บ้านก็ประหยัดค่าใช้จ่ายได้หลายอย่างโดยเฉพาะอาหาร เช่น สามารถขุดหัวมันและหาผักตาม

ริมรั้วกินได้ตลอดเวลา และมีข่าวสารแจกจากผู้ใจบุญก็สามารถพอประทังชีวิตได้แล้ว (Isranews.org, 2020) บางกลุ่มของแรงงานไทยซึ่งเป็นแรงงานที่ประกอบอาชีพด้านการบริการ ได้แก่ นวดแผนโบราณ ผู้ฝึกสอนออกกำลังกายส่วนบุคคล (Body Trainer) ช่างตัดไม้ และพ่อครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธก็ประสบกับความยากลำบากในการประกอบอาชีพเช่นกัน โดยพวกเขารวมตัวกันเพื่อฝึกอบรมการผลิตอาหารแช่แข็ง โดยจะขอรับการสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) แต่ยังไม่สำเร็จ (President of Deep South Buddhist Network for Peace, Interview, June 13, 2022)

2. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและองค์กรภาคี เครือข่ายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิ

2.1 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นหน่วยงานภาครัฐที่เป็นแกนหลักในการบรรเทาปัญหาหลังจากการเดินทางกลับประเทศของแรงงานไทยจากมาเลเซียตั้งแต่ระยะแรกของการระบาดโรคโควิด-19 โดยทาง ศอ.บต. ได้มอบหมายให้บัณฑิตอาสาทำการสำรวจข้อมูลแรงงานไทยที่เดินทางกลับมาจากประเทศมาเลเซียที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้ง 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล ผ่านการจัดเก็บระบบโปรแกรม Excel (Representative of SBPAC, Interview, June 18, 2022)

นอกจากนี้ ทาง ศอ.บต. ยังได้ประสานงานไปยังส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทั้ง 5 จังหวัดเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหางานใหม่ ๆ และการฝึกอบรมแก่แรงงานที่เดินทางกลับมาในพื้นที่ รวมทั้งยังประสานเพื่อขอความร่วมมือจากบริษัทต่าง ๆ เป็นจำนวน 10 บริษัท เพื่อส่งแรงงานในพื้นที่เข้าไปทำงานในโรงงานของบริษัทเหล่านั้นซึ่งตั้งอยู่ในเขตภาคกลาง แต่ก็มีแรงงานบางคนไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมของที่ตั้งโรงงานได้ (Representative of SBPAC, Interview, June 18, 2022)

สำหรับในระดับนโยบายระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียทาง ศอ.บต. ได้ดำเนินการเจรจาประสานกับกระทรวงแรงงานและกระทรวงการต่างประเทศเพื่อให้เกิดการปรับปรุงบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ประเด็นด้านแรงงานระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย เนื่องจากแรงงานไทยที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมายยังไม่ได้มีการระบุไว้ใน MOU (Representative of SBPAC, Interview, June 18, 2022)

สำนักงานแรงงานจังหวัดปัตตานีเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานของภาครัฐที่ได้เข้ามาช่วยบรรเทาปัญหาแรงงานที่เดินทางกลับมาจากประเทศมาเลเซียโดยมอบหมายให้บัณฑิตแรงงานทำการสำรวจข้อมูลแรงงานที่เดินทางกลับมาใน ทุก ๆ ชุมชนในเขตจังหวัดปัตตานีซึ่งรวบรวมได้ทั้งสิ้นจำนวน 16,000 คน ซึ่งปรากฏว่าหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดในระยะที่ 1 คลี่คลาย มีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของแรงงานที่เดินทางกลับไปทำงานในมาเลเซียอีกครั้งสำหรับแรงงานที่ไม่ได้เดินทางกลับไปก็หันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีในพื้นที่ ซึ่งทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็ได้ให้การสนับสนุนเพิ่มเติม (Head of Pattani Provincial Labor Office, Interview, June 18, 2022)

นอกจากนี้ ทางสำนักงานแรงงานจังหวัดปัตตานียังยอมรับว่าการฝึกอบรมอาชีพให้แก่แรงงานที่กลับมาไม่สามารถทำให้ครอบคลุมได้ทุกคนเนื่องจากทางหน่วยงานเองก็มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ส่วนในระดับนโยบายระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลมาเลเซียได้มีการพยายามเปิดการเจรจาประเด็นแรงงานไทยที่ไร้เอกสารอนุญาตทางกฎหมายเพื่อให้เกิดการจัดระบบที่ดี โดยเฉพาะประเด็นการขอลดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตทำงาน (Work Permit Fees) และการขยายใบอนุญาตการทำงานในประเภทต่าง ๆ เพิ่มเติมซึ่งรัฐบาลมาเลเซียก็ยังไม่ได้มีการดำเนินการใด ๆ ในขณะนี้ (Head of Pattani Provincial Labour Office, Interview, June 18, 2022)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรภาครัฐอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกให้แก่แรงงานที่กลับมาจากมาเลเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทเป็นผู้จัดการในเรื่องของการจัดตั้งสถานกักกันโรคท้องถิ่นหรือ LQ และบริหารจัดการทั้งหมดของ LQ ซึ่งได้รับงบประมาณมาจาก

ในระดับจังหวัดรวมถึงการจัดตั้งงบประมาณเองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Representative of LGOs, Interview, June 20, 2022)

2.2 บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา สมาชิกจากพรรคพลังประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในพื้นที่ได้พยายามให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานไทย ทั้งที่อยู่ในมาเลเซียและที่เดินทางกลับมาแล้วโดยได้เสนอเป็นเรื่องเร่งด่วน ยื่นเป็นมติ ครม. ซึ่งเป็นการพิจารณาร่วมกันระหว่างกระทรวงการคลัง และ กระทรวงการต่างประเทศในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่แรงงานรายละ 5,000 บาท นอกจากนี้ ยังเสนอให้มีการจัดโครงการจ้างงานพิเศษแก่แรงงานที่ได้กลับมายังภูมิลำเนาแล้ว โดยเสนอให้จ่ายค่าแรงวันละ 320 บาท เพื่อให้มีงานทำและมีเงินใช้จ่ายในช่วงเทศกาลวันฮารีรายอ นอกจากนี้ ยังได้มีความพยายามในการประสานกับทางศอ.บต. และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่กักตัว การให้ความรู้ในการป้องกันโรคโควิด-19 และการแจกจ่ายอาหารและถุงยังชีพ (Member of Parliament from Yala Province, Interview, June 18, 2022)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานีจากพรรคภูมิใจไทยได้พยายามให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานไทยที่เดินทางกลับมายังภูมิลำเนา โดยการร่วมมือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งศูนย์ประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานไทย การประสานความร่วมมือไปยังกระทรวงการต่างประเทศผ่านทางสถานกงสุลไทยในมาเลเซีย และสมาคมจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุขในการออกใบรับรองแพทย์ Fit to Travel เพื่อใช้เดินทางกลับประเทศไทย (Member of Parliament from Pattani Province, Interview, June 18, 2022)

2.3 บทบาทของภาคประชาสังคมในพื้นที่

สำนักปาตานีรายาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา ได้แสดงบทบาทสำคัญในการเรียกร้องให้ทางหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ให้ลดความเข้มงวดตามจุดตรวจต่าง ๆ โดยให้มาคำนึงถึงประเด็นมนุษยธรรมมากกว่าเพราะ

แรงงานที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซียประสบกับความเดือดร้อนในการหารายได้เลี้ยงชีพในชีวิตประจำวันมากอยู่แล้ว โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่บังคับใช้กฎหมายความมั่นคงพิเศษ ทำให้กลุ่มแรงงานในพื้นที่ประสบกับความยากลำบากในการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ เพราะเกิดความกังวลว่าหากลงทะเบียนและให้ข้อมูลขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐแล้วตนเองจะถูกขึ้นบัญชีเป็นบุคคลต้องสงสัยด้านความมั่นคงของรัฐ (Representative of Pattani Raya for Peace and Development, Interview, June 18, 2022)

คณะกรรมการเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสานความร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในการแจกจ่ายถุงยังชีพให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เป็นชาวไทยพุทธในพื้นที่อำเภอสุไหงโกลลก ซึ่งเป็นกลุ่มที่ก่อนหน้านี้ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ ทั้งจากองค์กรภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ (President of Deep South Buddhist Network for Peace, Interview, June 13, 2022)

ขณะที่ปรึกษาศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานในการแจกจ่ายถุงยังชีพให้แก่กลุ่มแรงงานในพื้นที่ทั้งสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ ระหว่างการลงพื้นที่ทางคณะที่ปรึกษาฯ ยังได้จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ และทักษะจากแรงงานเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมอาชีพและการจัดหางานที่เหมาะสมซึ่งมีบริษัทเอกชนหลายบริษัทมีความประสงค์ในการรับแรงงานที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซียเข้าทำงาน เช่น บริษัท ไทยฟู้ดส์ กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นโรงงานชำแหละชิ้นส่วนไก่ บริษัทแคลคอมพ์อิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) จ.เพชรบุรี ซึ่งเป็นโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และบริษัท ศรีตรังโกลฟส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตถุงมือยาง เป็นต้น (Advisory Board of SBPAC, Interview, June 13, 2022)

เครือข่ายผู้หญิงกับภัยพิบัติจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นภาคีเครือข่าย เช่น สมาคมกลุ่มน้ำสายบุรี ศูนย์ประสานงานด้านเด็ก และสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดโครงการ “สู้กับข้าว

น่ารัก” โดยให้คนในชุมชนร่วมบริจาคเงิน 20 บาท ซึ่งสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ในราคาต่ำกว่าทุน และนำเงินที่ได้ไปหมุนเวียนซื้อสินค้ามาเพิ่มเติม นอกจากนี้ทางเครือข่ายฯ ยังได้ดำเนินการสำรวจจำนวนและอาชีพของแรงงานที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซียโดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี (President of Women Disaster Rehabilitation Network in Deep South Thailand, Interview, June 14, 2022)

สมาคมจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุขได้ยื่นข้อเสนอโดยตรงไปยังรัฐบาลเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหางานให้แก่แรงงานไทยที่เดินทางกลับมาจากมาเลเซีย โดยเสนองบประมาณไปเป็นจำนวน 50 ล้านบาท และได้รับการอนุมัติในช่วงการแพร่ระบาดโควิด 19 ในช่วงแรก แต่เนื่องด้วยรัฐบาลเองก็ประสบปัญหาความมีเสถียรภาพของสถานการณ์การคลังของประเทศหลังการแพร่ระบาดโควิด 19 ในระยะต่อมา ทำให้ข้อเสนอดังกล่าวจึงต้องตกไป (Former President of Thai Islamic Medical Association, Interview, October 16, 2022)

สรุปและอภิปรายผล

การเดินทางกลับสู่ประเทศไทยของบรรดาแรงงานไทยข้ามชาติที่ทำงานในประเทศมาเลเซียในช่วงของการแพร่ระบาดโควิด 19 พบว่า แรงงานเหล่านี้ได้เผชิญสถานการณ์ที่ยากลำบากตั้งแต่การต้องเดินทางกลับประเทศหลังจากที่ประเทศมาเลเซียได้ใช้มาตรการควบคุมการสัญจร (Movement Control Order - MCO) ทำให้แรงงานสามารถเดินทางกลับได้ในจำนวนที่จำกัดของแต่ละวัน แรงงานที่ตกค้างหรืออยู่ในระหว่างรอการเดินทางกลับอีกจำนวนมากก็เข้าไม่ถึงการให้ความช่วยเหลือ หรือได้รับความช่วยเหลืออย่างล่าช้าจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาสังคม เนื่องจากประเทศไทยก็ไม่เคยมีแผนรองรับฉุกเฉินกรณีการเดินทางกลับสู่ประเทศของแรงงานข้ามชาติที่มีจำนวนมากเช่นนี้มาก่อน รวมไปถึงการขาดฐานข้อมูลของจำนวนแรงงานทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับ Le Coz and Newland (2021) ที่ได้กล่าวว่าส่วนใหญ่แล้วประเทศที่เป็นต้นทางของแรงงานไม่ได้เตรียมความพร้อมและให้

ความสำคัญในการวางแผนรองรับการเดินทางกลับของแรงงานที่มีจำนวนมาก ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ปกติ ทำให้แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก ในการเดินทางกลับประเทศและการคืนสู่สังคม

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการละเลยการบังคับใช้ตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิในการกลับมามติของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกในครอบครัว ค.ศ. 1990 หรือ ICRMW ในประเด็นการส่งตัวกลับและการคืนสู่สังคมในประเทศบ้านเกิด และปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ค.ศ. 2007 โดยมาตรา 16 กำหนดให้ประเทศในอาเซียนต้องจัดทำและดำเนินแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแผนการกลับคืนสู่สังคมสำหรับแรงงานข้ามชาติในประเทศต้นทาง

ภายหลังที่แรงงานข้ามชาติได้เดินทางกลับเข้ามายังภูมิลำเนาแล้วพบว่า ประเทศไทยค่อนข้างมีความพร้อมในการจัดตั้งศูนย์กักกันโรคเพื่อรองรับแรงงานที่เดินทางกลับมา (Quarantine Centers) ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วแต่ละจังหวัดจะมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ ทำให้สามารถรองรับแรงงานได้เพียงพอและมีสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ Le Coz and Newland (2021) ระบุว่า หลายประเทศมีการจัดตั้งศูนย์กักกันโรคซึ่งมีสภาพที่ไม่ได้มาตรฐานและมีจำนวนจำกัด ยิ่งไปกว่านั้นมีบางแห่งไม่ได้จัดหาอาหารและน้ำดื่มรวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ให้แก่แรงงานที่กลับมา

ในส่วนของการคืนสู่สังคมของแรงงานไทยข้ามชาติในช่วงของการแพร่ระบาดโควิด พบว่า มีแรงงานจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากองค์กรต่าง ๆ ถึงแม้ว่ามีองค์กรจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้พยายามระดมทรัพยากรให้ความช่วยเหลือแล้วก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ประกอบกับแรงงานไทยข้ามชาติที่กลับจากมาเลเซียโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นแรงงานที่ไร้เอกสารอนุญาต เมื่อเดินทางกลับเข้ามาแล้วไม่ต้องการแสดงตัวตนเนื่องจากเกรงว่าตนเองจะถูกจับกุมและไม่สามารถ

กลับเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียได้อีก นอกจากนี้ ยังมีแรงงานบางส่วนเกรงว่าจะถูกตั้งข้อสงสัยเกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคงหากลงทะเบียนขอรับการเยียวยาเนื่องจากอยู่ในภูมิลำเนาของพื้นที่บังคับใช้กฎหมายความมั่นคงพิเศษ

ส่วนสถานการณ์การคืนสู่สังคมของแรงงานไทยข้ามชาติมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Le Coz and Newland (2021) ในประเด็นของการมีศักยภาพที่จำกัดขององค์กรต่าง ๆ ในการให้ความช่วยเหลือการคืนสู่สังคมของแรงงานที่เดินทางกลับมาภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 และสภาวะการหยุดชะงักของเศรษฐกิจโดยรวม แต่กรณีการเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ ของแรงงานที่ไร้เอกสารอนุญาตและแรงงานที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่บังคับใช้กฎหมายความมั่นคงพิเศษ ยังมิได้ปรากฏในการศึกษาใด ๆ ซึ่งถือได้ว่าบริบทของพื้นที่สถานการณ์ความรุนแรงและการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงพิเศษในสามจังหวัดชายแดนใต้ เป็นข้อจำกัดหนึ่งที่สำคัญในการเข้าถึงความช่วยเหลือการคืนสู่สังคมของแรงงานที่เดินทางกลับมาภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19

โดยสรุปแล้วแม้ว่าได้มีความพยายามจากองค์กรต่าง ๆ ในการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์จากการเดินทางกลับและการคืนสู่สังคมของแรงงานไทยข้ามชาติ ซึ่งเป็นไปตามตราสารระหว่างประเทศ หรือ International Instruments ฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติ แต่กระนั้นความพยายามในการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของแรงงานเหล่านี้ยังอยู่ภายใต้สถานการณ์การควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และสภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำโดยรวม ส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ มีศักยภาพที่จำกัดในการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์แรงงานที่เดินทางกลับมามีแบบถ่วงหนัา อีกทั้งยังมีแรงงานที่กลับมาบางกลุ่มมีความรู้สึกวิตกกังวลในการขอรับความช่วยเหลือเนื่องจากประเด็นกฎหมายการควบคุมเข้าออกประเทศและประเด็นบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงพิเศษในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานการณ์และบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการกลับมาตุภูมิของแรงงานไทยข้ามชาติจากมาเลเซียช่วงของการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา ซึ่งได้รับข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการตรวจทานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมโดยมีกระทรวงแรงงานเป็นเจ้าภาพในการจัดทำแผนในสถานการณ์ฉุกเฉินของแรงงานข้ามชาติทั้งในช่วงของการอพยพเพื่อเดินทางกลับ และการคืนสู่สังคมเมื่อแรงงานได้กลับถึงภูมิลำเนาแล้ว โดยให้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนของแรงงานตามกรอบตราสารระหว่างประเทศฉบับต่าง ๆ

2. การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการจัดทำระบบฐานข้อมูลแรงงานไทยข้ามชาติให้มีความเป็นปัจจุบันพร้อมรายละเอียดทักษะและประสบการณ์ของแรงงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในการเดินทางกลับมาตุภูมิของแรงงานทั้งในช่วงสถานการณ์ปกติและช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน

3. การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการรณรงค์และสื่อสารให้แรงงานไทยข้ามชาติได้ตระหนักถึงความยากลำบาก ความเสียหายและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งในขณะที่ทำงานในประเทศปลายทางและในขณะที่เดินทางกลับมายังมาตุภูมิหากเข้าไปทำงานแบบไร้เอกสารอนุญาตตามกฎหมาย

4. การประสานความร่วมมือในระดับทวิภาคีระหว่างไทยและมาเลเซียในการจัดการแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารอนุญาตให้อยู่ในระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการวางแผนในสถานการณ์ฉุกเฉินของแรงงานไทยข้ามชาติ

5. การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการเยียวยาด้านสภาวะจิตใจแก่แรงงานข้ามชาติที่กลับภูมิลำเนา ซึ่งจะช่วยบรรเทาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวลงได้

เอกสารอ้างอิง

- Cassarino, J. P. (2014). *Reintegration and Development, Cross-regional information system on the reintegration of migrants in their countries of origin, Analytical Study*. CRIS, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute, Florence.
- European Council on Refugees and Exiles. (2003). *Position on return by the European Council on Refugees and Exiles, European Council on Refugees and Exiles*. Retrieved September 2, 2023, from <https://www.unhcr.org/4d948adf9.pdf>
- International Labour Organization. (2018). Guidelines concerning statistics of international labour migration, ICLS/20/2018/Guidelines, 20th International Conference of Labour Statisticians. Geneva, Department of Statistics, ILO, 10-19 October 2018.
- International Labour Organization. (2019). *Support to the Reintegration of Returnees in Ethiopia – Program Achievement*, Addis Ababa.
- International Organization for Migration. (2004). *Glossary On Migration*. Retrieved August 25, 2023, from https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_1_en.pdf
- International Organization for Migration (2019). *Glossary on Migration*. Retrieved August 25, 2023, from

- <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migratio>
- Isranews.org. (2012). *The true story of Tomyamkung (1) Life in the darkness of Thai labour in Malaysia*. Retrieved August 26, 2023, from <https://www.isranews.org/content-page/item/6304--qq-1-.html>
- Isranews.org. (2020). *The life of Thai Migrant Workers from Malaysia to Thailand border during pandemic*. Retrieved August 23, 2023, from <https://www.isranews.org/article/south-news/south-slide/88682-road-2.html>
- Le Coz, C., & Newland, K. (2021). *Rewiring migrant returns and reintegration after the COVID-19 shock*. Retrieved September 20, 2023, from https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/mpi-covid19-return-reintegration_final.pdf
- Office of the High Commissioner of Human Rights. (2020). *Ratification Handbook of International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (ICRMW)*. Retrieved January 6, 2023, from <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbangkok.ohchr.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F01%2FRatification-Handbook-Thai.doc&wdOrigin=BROWSELINK>

- Organization for Economic Cooperation and Development. (2008). Return Migration: A New Perspective. In: OECD. *International Migration Outlook: SOPEMI 2008 Edition*. Organization for Economic Cooperation and Development, Paris.
- Songsiri, W. (2016). *The economy in Three Southernmost Province of Thailand depends on Tomyamkung?* Retrieved August 27, 2023, from <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=146>
- Thecitizen.plus. (2021). *Covid-19 as an acceleration of domestic violence*. Retrieved September 23, 2023, from <https://thecitizen.plus/node/50781>
- The United Nations High Commissioner for Refugees. (2004). *Handbook for Repatriation and Reintegration Activities*. Retrieved August 27, 2023, from <https://www.unhcr.org/411786694.pdf>
- The United Nations Statistical Division. (1998). *Recommendations on Statistics of International Migration: Revision 1. Statistical Papers Series M, No. 58, Rev. 1*, Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations New York.
- Wickramasekara, P. (2019). *Effective Return and Reintegration of Migrant Workers with Special Focus on ASEAN Member States*. Retrieved August 25, 2023, from https://www.ilo.org/asia/publications/WCMS_733917/lang--en/index.htm